

MIEJSCA PAMIĘCI

Toruń – obok Ko. Maryi Gwiazdy... Park Pamięci Narodowej

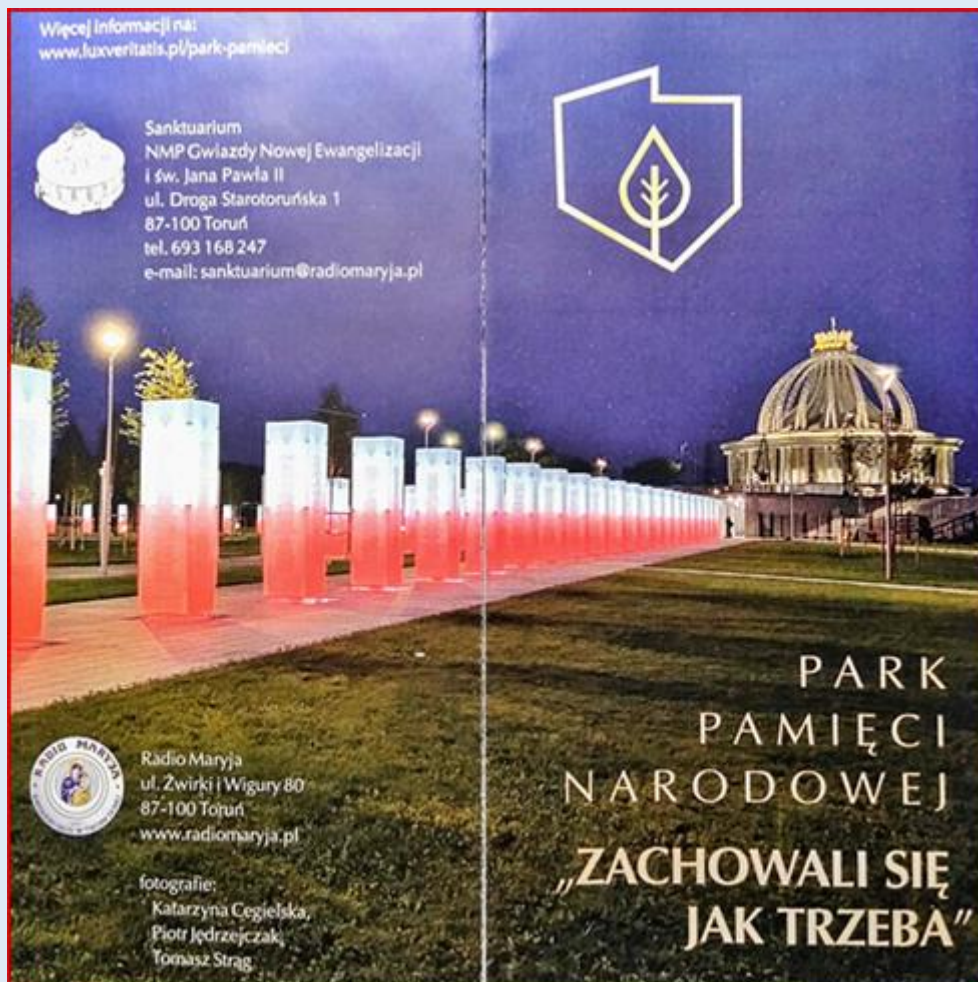
**PARK
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

*„Naród, który nie zna swojej przeszłości,
umiera i nie buduje przyszłości”.*

św. Jan Paweł II

Park Pamięci Narodowej jest miejscem hołdu oddanego Bohaterom, którzy w chwili najwyższej próby człowieczeństwa zachowali się jak trzeba.

Widok nocny – kolumny tworzą kształt Polski

W czasie II wojny światowej wrogowie Polski starali się nie tylko wymazać z mapy Europy nasze państwo; pragnęli również zniszczyć polski naród. Doszło do niespotykanego w dziejach ludobójstwa. Ocenia się (wg IPN), że w latach 1939–1945 zostało zamordowanych od 5,6 do 5,8 mln polskich obywateli. Niemcy wymordowali ok. 2 mln 800 tys. Polaków i drugie tyle polskich Żydów. Zorganizowali sieć obozów koncentracyjnych, w których dokonali masowego ludobójstwa. Sowieci zabili ok. 150 tys. Polaków, a kilkaset tysięcy wywieźli na Syberię i do Kazachstanu. Niedługo po wkroczeniu na ziemie polskie (17 września 1939 r.) aresztowali 110 tys. osób. Później w czterech akcjach deportacyjnych w latach 1940–1941 wywieziono około miliona osób. W transportach oraz w łagrach ginęły setki tysięcy Polaków (ogólnie ofiar sowieckich ocenia się na 570 tys. osób).

Ludobójczą politykę prowadzili też nacjonałiści ukraińscy z OUN-UPA. Z ich rąk na polskich kresach wschodnich (szczególnie na Wołyniu i Małopolsce Wschodniej) zamordowanych zostało w bestialski sposób ok. 130 tys. Polaków. Mordów na Polakach dopuszczali się również nacjonałiści

litewscy (25 tys. osób). Warto wspomnieć „sprawiedliwych” Ukraińców, którzy oddali życie, by ratować skazanych na zagładę Polaków. Takich postaw były tysiące.

Polacy byli mordowani, gdyż od początku wojny sprzeciwili się tak imperializmowi narodowo-socjalistycznym Niemców, jak i komunistycznej Rosji. Wrogowie nade wszystko starali się zniszczyć polskie elity państwowe, intelektualne i religijne. To dlatego na wiosnę 1940 roku zamordowani zostali przez Sowieców m.in. w Katyniu polscy oficerowie oraz cywile (ok. 15 tys. oficerów i 7 tys. aresztowanych wówczas cywilów). To dlatego Niemcy mordowali polskich księży (w czasie wojny zginęło ich prawie 3 tys. – 20 procent przedwojennego duchowieństwa), profesorów, nauczycieli, urzędników.

Naród polski, mimo ogromnego terroru, zdobył się na masową pomoc Żydom, skazanym przez hitlerowskie Niemcy na zagładę. Pomagającym spotkały masowe represje, z tej przyczyny zginęły tysiące Polaków. Kilkaset tysięcy obywateli było czynnie zaangażowanych w ratowanie tej mniejszości.

POLSKA KRWIĄ UŚWIĘCONA

Polskie Państwo Podziemne włączyło się w ratowanie żydowskich braci, powołując do życia specjalną instytucję – Radę Pomocy Żydom. Polscy bohaterowie starali się z narażeniem życia przekazywać zachodnim aliantom wiadomości o niemieckiej zbrodni ludobójstwa (m.in. Witold Pilecki, Jan Karski). Działalność ta stanowi jedną z najpiękniejszych kart polskiego wkładu w walce z hitlerowskim totalitaryzmem.

II wojna światowa to niewyobrażalne wręcz świadectwo bohaterstwa polskiego narodu sprzeciwiającego się zbrodniczym, totalitarnym ideologiom i mocarstwom. Żołnierze polscy walczyli niemal na wszystkich frontach II wojny światowej. W bohaterskiej walce o wolność i niepodległość naród polski poniósł niewspółmierne w stosunku do innych narodów ofiary (na każdy tysiąc mieszkańców zginęło 220 osób). Wiele osób nie wróciło do kraju – ze względu na prześladowania komunistyczne pozostali na emigracji. Spośród 35 mln obywateli żyjących w II Rzeczypospolitej po wojnie na terytorium Polski było zaledwie 24 mln.

prof. dr hab. Mieczysław Ryba

Park Pamięci Narodowej „ZACHOWALI SIĘ JAK TRZEBA” został otwarty 8 sierpnia 2020 r. w obecności m.in. abpa Sławoja Leszka Głódzia, bpa Wiesława Śmigła, Prezesa Prawa i Sprawiedliwości Jarosława Kaczyńskiego, Premiera RP Mateusza Morawieckiego, Wicepremiera, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Sportu Piotra Glińskiego, Wicepremiera, Ministra Aktywów Państwowych Jacka Sasina, Ministra Obrony Narodowej Mariusza Błaszczaka, Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobro. W uroczystości udział wzięło także wielu parlamentarzystów i samorządowców, m. in. Wojewoda Kujawsko-Pomorski Mikołaj Bogdanowicz i Prezydent Miasta Torunia Michał Zaleski.

To miejsce hołdu oddanego wszystkim Polakom, którzy w chwili najwyższej próby człowieczeństwa zachowali się jak trzeba, ratując współbraci narodowości żydowskiej. To naturalne rozwinięcie powstałej w 2016 r. Kaplicy Pamięci Męczenników Polskich, znajdującej się w toruńskim sanktuarium. Park stanowi przestrzeń otwartą dla każdego – niezależnie od pochodzenia, wyznania, poglądów i języka – do refleksji, rozmowy i modlitwy, by uczcić należną pamięć bohaterów.

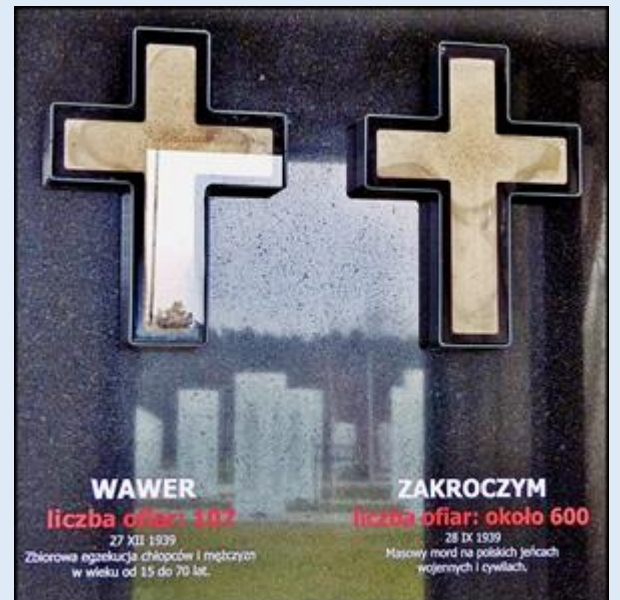
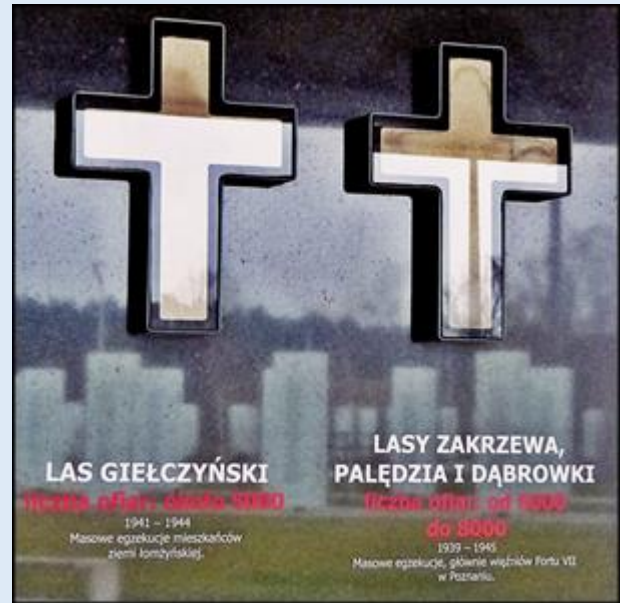
Replika renesansowej piety Michała Anioła, która znajduje się w Bazylice św. Piotra w Watykanie. Wizerunek Matki Boskiej, trzymającej na kolanach martwego Jezusa Chrystusa zdjętego z krzyża na chwilę przed złożeniem do grobu, to odwieczny symbol niepojętego bólu w obliczu tragedii i cierpienia po stracie.

Tak jak Maryja przyjmuje z macierzyńskim żalem znękaną i pozbawioną życia ciało swego Syna, tak my - jako Naród, przyjmujemy miłość, ofiarność i poświęcenie naszych braci i sióstr względem Ojczyzny. Rzeźba spoczywa na granicy, którego kształt wzorowany jest na granicach Katynia.

obok: [Muzeum 'Pamięć i Tożsamość im. św. Jana Pawła II](#)

SKRWILNO
liczba ofiar: około 1450
15 X - 15 XI 1939
Egzekucje profesorów oraz lekarzy i uczniów gimnazjum z Gniezna.

RADOGOSZCZ
liczba ofiar: około 1500
17-18 I 1945
Masowy mord na więźniach politycznych przetrzymywanych w więzieniu podziemnym.

PATEREK
liczba ofiar: około 2000
Jesień 1939
reg. zbiorowych egzekucji, głównie przedstawicieli polskiej inteligencji i duchowieństwa.

JAROGNIEWICE
liczba ofiar: około 530
11 1940
Masowa egzekucja przedstawicieli Szeregu Niepodległościowego w Kaliszu.

MICHNIÓW
liczba ofiar: 269
12-13 VII 1943
Pacyfikacja wsi. Masowy mord na ludności cywilnej, w tym zabójstwo 54 kobiet i 48 dzieci.

LASY JANOWSKIE
liczba ofiar: od 300 do 5000
2 II 1944
Pacyfikacja 6 wsi. Masowy mord na ludności cywilnej. Ułame ofiary wśród kobiet i dzieci.

ŁOPATKI
liczba ofiar: około 2500
X - XII 1939
Szereg masowych egzekucji, głównie przedstawicieli lokalnej inteligencji.

RUDZKI MOST
liczba ofiar: około 300
24 X - 10 XI 1939
Zbiorowa egzekucja mieszczuch i elitki.

SOCHY

liczba ofiar: około 180

1 VI 1943

Pacyfikacja wsi. Masowy mord na ludności cywilnej.
Liczne ofiary wśród kobiet i dzieci.

LASY SZPEGAWSKIE

liczba ofiar: od 5000
do 7000

IX 1939 – I 1940

Szereg masowych egzekucji mieszkańców
Pomorza.

FIRLEJ/RADOM

liczba ofiar: od 6000
do 15000

1940 – 1945

Massowe egzekucje mieszkańców centralnej części Polski

LIPNIAK-MAJORAT

liczba ofiar: 448

2 IX 1944

Pacyfikacja wsi i okolicznych miasteczek.
Masowy mord na ludności cywilnej.
Liczne ofiary wśród kobiet i dzieci.

KRASOWO-CZĘSTKI

liczba ofiar: 257

17 VII 1943

Pacyfikacja wsi. Masowy mord na ludności cywilnej.
Liczne ofiary wśród kobiet i dzieci.

GLINNIK

W PRZEGORZALACH

liczba ofiar: około 200

1939 – 1944

Zbiórowe egzekucje, głównie inteligencji krakowskiej
i członków podziemia niepodległościowego.

KAJETANOWICE

liczba ofiar: około 80

5-6 IX 1939

Pacyfikacja wsi. Masowy mord na ludności cywilnej.
Liczne ofiary wśród kobiet i dzieci.

LASY RÓŻNOWSKIE

liczba ofiar: około 12000

1939 – 1945

Massowe mordy na mieszkańcach ówczesnego
województwa pomorskiego oraz Bydgoszczy.

PARK PAMIĘCI NARODOWEJ

„Nie daj się zwyciężać złu, ale zło dobrem zwyciężaj.”
 List do Rzymian 12,21

„Zachowali się jak trzeba” to symboliczna część Parku Pamięci Narodowej, poświęcona Polakom, którzy dali nam najcenniejszą lekcję człowieczeństwa i pokazali, jak postępować godnie w odartym z godności świecie.

Radio Maryja od lat tworzy przestrzeń dowymiany głębokich w swojej wymowie myśli, dyskusji, odkrywania prawdy historycznej i prawdy o człowieku.

W 1998 roku zaangażowało o przekazywanie świadectw, dotyczących czasów niemieckiej okupacji, co zawoocowało ujawnieniem ogromnej skali pomocy niesionej przez Polaków, skazanym na zagładę Żydom.

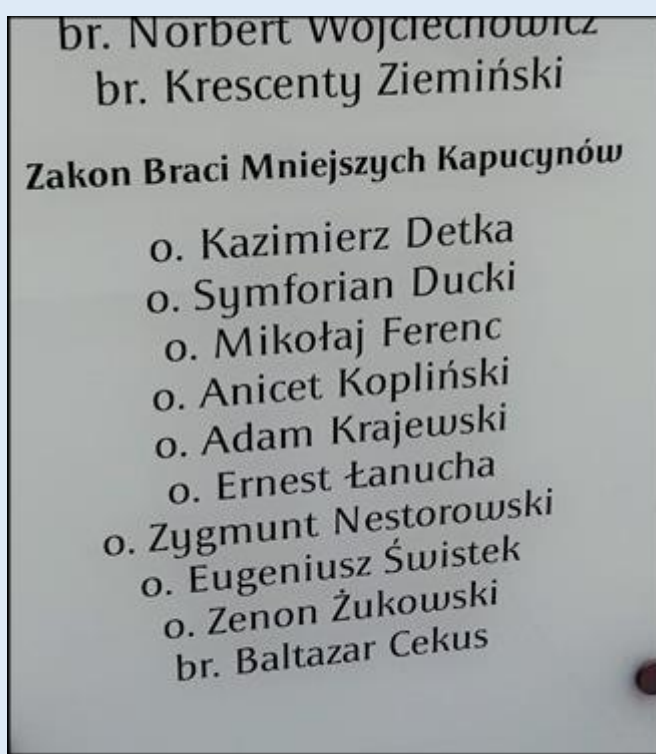
Tysiące bezimennych relacji składanych przez słuchaczy poddano weryfikacji i naukowemu opracowaniu. Na tej podstawie w 2016 roku w Kaplicy Pamięci Polskich Męczenników, znajdującej się w Sanktuarium pw. NMP Gwiazdy Nowej Ewangelizacji i św. Jana Pawła II, na granitowych tablicach uwieczniono ponad 1200 nazwisk Polaków, straconych przez Niemców, za pomoc okazaną żydowskim braciom i siostrą podczas II wojny światowej – w czasach, kiedy za kromkę chleba darowaną Żydom wymierzana była kara śmierci.

Docelowo w Parku Pamięci Narodowej uhonorowanych będzie około 40 tysięcy polskich obywateli ratujących Żydów, którzy nie bacząc na utratę życia, w obliczu narastającego zła i wszechobecnego zagrożenia, wykazali się heroizmem i wyjątkową odwagą cywilną. Ich postawy zasługują na najwyższe honory i pokoleniową pamięć.

Niech te szlachetne czyny staną się świadectwem Jedynej Miłości – Pana Boga w Trójcy Świętej Jedynej i będą drogowskazem na życie, by w każdej sytuacji, z szacunkiem i miłością do bliźniego, czynić dobro.

“Do not be conquered by evil but conquer evil with good.”

Zgromadzenie Misjonarzy Matki Bożej
z La Salette

ks. Michał Cymbor
ks. Franciszek Czarnik
ks. Andrzej Czełuśniak
ks. Julian Filoda
ks. August Gauthier
ks. Józef Gołębiowski
ks. Stanisław Łach
ks. Tadeusz Ptak
ks. Andrzej Skibiński
ks. Stanisław Sowa
ks. Józef Sroka
ks. Władysław Szkarłat
ks. Roman Wojniuk
ks. Stanisław Zawisza

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek
Najświętszej Maryi Panny
Niepokalanie Poczętej

s. Julia Barnaś
s. Franciszka Bojda
s. Małgorzata Dobosz
s. Maria Dubiel
s. Teodora Furman
s. Teofila Gajewska
s. Bronisława Galus
s. Dioniza Gorczyca
s. Alfonsa Grochmal
s. Augustyna Hala
s. Franciszka Hapońska
s. Eleonora Jankiewicz
s. Julia Koluszko
s. Frydolina Koziej
s. Teofila Kozłowska

o. Władysław Markucki
o. Józef Marsänger
o. Ambroży Miosga
o. Stanisław Mirek
o. Jerzy Mirewicz
o. Ildefons Nowakowski
o. Józef Obacz
o. Jan Przygoda
o. Jan Rostworowski
o. Tomasz Rostworowski
o. Stanisław Skudrzyk
o. Henryk Sokołowski
o. Wojciech Trubak
o. Bogusław Waczyński
o. Józef Warszawski
o. Marian Wierzbanowski
o. Jan Wojciechowski
br. Bernard Mrozek

Zgromadzenie Sióstr Najświętszej
Rodziny z Nazaretu

s. Helena Bińkowska
s. Janina Bortkiewicz
s. Wiktoria Bruch
s. Teresa Brzegowa
s. Katarzyna Buczkowska
s. Gertruda Ciechowska
s. Franciszka Delfińska
s. Zofia Dzikowska
s. Stefania Dźwil
s. Danuta Filipowicz
s. Antonina Gawron
s. Honorata Gonerska
s. Eustachia Grabowska
s. Barbara Gumowska
s. Anna Guzik
s. Lucyna Hass
s. Gertruda Hermańska

Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych

o. Joachim Bar
o. Czesław Baran
o. Longin Chalciński
o. Maksymilian Maria Kolbe
o. Łukasz Krukar
o. Mansuetus Marczewski
o. Apolinary Uchman
o. Oskar Wiśniewski
br. Celestyn Skóra
br. Norbert Wojciechowicz
br. Krescenty Ziemiński

ks. Witold Tracz
ks. Stanisław Trybus
ks. Tadeusz Trzciński
ks. Stanisław Trzeciak
ks. Michał Tuleja
ks. Stanisław Tyszk
ks. Edward Tyszka
ks. Jan Uberman
ks. Henryk Uchman
ks. Stefan Ufryjewicz
ks. Stefan Ugniewski
ks. Józef Ulanowski
ks. Stefan Ulatowski
ks. Andrzej Urbański
ks. Bronisław Ussas
ks. Alfons Walkiewicz
ks. Jan Walter

Zgromadzenie Córek Najczystszeo Serca
Najświętszej Maryi Panny

- s. Anna Chylik
- s. Olga Czaban
- s. Adela Dąbrowska-Jureni
- s. Genowefa Grabicka
- s. Bronisława Hreszczyk
- s. Kazimiera Kłodecka
- s. Józefa Kulesza
- s. Genowefa Michalak
- s. Stefania Skoczylas
- s. Franciszka Stypuła

Zgromadzenie Sióstr
św. Marii Magdaleny od Pokuty

- s. Zofia Basiura
- s. Zofia Jakubowska

Marta Bohdziewicz
Elżbieta Boheńska
Maria Bojanowska
Wacława Bojanowska
Zbigniew Bojanowski
Katarzyna Bojarska
Maria Bojarska
... Bojda

Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania
Pańskiego

- s. Euzebia Bartkowiak
- s. Rozalia Bartkowiak
- s. Stanisława Beger
- s. Wanda Czaplicka
- s. Maria Czerska
- s. Maria Czerwińska
- s. Janina Dąbrowska
- s. Romualda Dokurno
- s. Stanisława Domysławska
- s. Małgorzata Duda
- s. Stanisława Durska-Trzaska
- s. Joanna Gdaniec
- s. Andrea Głowacka
- s. Eugenia Hryniewicka
- s. Cecylia Jasińska
- s. Halina Kalińska
- s. Anastazja Kaźmierowska
- s. Agata Kosiedowska
- s. Katarzyna Kostecka
- s. Nepomucena Kościuszczuk

- s. Aniela Krzanowska
- s. Barbara Kubarska
- s. Franciszka Kubaty
- s. Stanisława Kubiczek
- s. Wiktoria Kublik
- s. Katarzyna Kula
- s. Karolina Kulma
- s. Weronika Kupka
- s. Kazimiera Kurkowiak
- s. Joanna Kurnatowska
- s. Wiktoria Kuryło
- s. Rozalia Kurzawa
- s. Maria Kusek
- s. Cecylia Kustoszc
- s. Jadwiga Kuźmińska
- s. Weronika Kuźniar
- s. Maria Kwiatkowska
- s. Maria Landsberg
- s. Jadwiga Ledóchowska
- s. Zofia Lewandowicz
- s. Eugenia Lewicka
- s. Joanna Lichota
- s. Waleria Linke
- s. Agata Lis
- s. Klara Liszka

Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa

- s. Łucja Bandrowicz
- s. Stanisława Damaszk
- s. Agnieszka Szeuwczyk

Zgromadzenie Służebnic Matki
Dobrego Pasterza

- s. Katarzyna Adamska
- s. Apolonia Boratyńska
- s. Jadwiga Borysiewicz
- s. Witolda Gawełek
- s. Wanda Gąsiewska
- s. Sabina Giedrojc
- s. Stanisława Gołko
- s. Anna Korycka
- s. Władysława Odzimek
- s. Katarzyna Szybajło
- s. Aleksandra Tymińska
- s. Emilia Wendlik
- s. Wincenta Wojno
- s. Eleonora Wojtkowska
- s. Emilia Żero

- s. Teofila Szczerbowska
- s. Anna Święs
- s. Janina Tkaczyk
- s. Maria Tomasiak
- s. Zofia Wędzicha
- s. Jadwiga Wiatrowicz
- s. Ewa Wicher
- s. Jadwiga Wierzbicka
- s. Władysława Wierzchowska
- s. Anna Wilhelm
- s. Maria Wilkołek
- s. Stanisława Wohnout
- s. Anna Wołk
- s. Stanisława Woźniak
- s. Prakseda Żuchowska

Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety

- s. Helena Szczodrowska

Mniszki Klaryski od Wieczystej Adoracji

- s. Maria Szymczak

Zgromadzenie Sióstr św. Dominika

- s. Irena Adamek
- s. Stanisława Bednarska
- s. Anna Borkowska
- s. Helena Frąckiewicz
- s. Stefania Matuszewska
- s. Julia Michrowska
- s. Maria Neugebauer
- s. Maria Ostreyko
- s. Janina Roszak

Świeccy Zakonu Kaznodziejskiego

- s. Róża Niewęglowska

s. Anzelma Wojdyła
s. Franciszka Wojtkowiak
s. Walentyna Worek

Zgromadzenie Sióstr Najświętszej
Rodziny z Nazaretu

s. Helena Bińkowska
s. Janina Bortkiewicz
s. Wiktoria Bruch
s. Teresa Brzegowa
s. Katarzyna Buczkowska
s. Gertruda Ciechowska
s. Franciszka Delfińska
s. Zofia Dzikowska
s. Stefania Dźwil
s. Danuta Filipowicz
s. Antonina Gawron
s. Honorata Gonerska
s. Eustachia Grabowska
s. Barbara Gumowska
s. Anna Guzik
s. Lucyna Hass
s. Gertruda Hermańska
s. Irena Jankowska
s. Katarzyna Jaskuła
s. Zofia Jurek
s. Kazimiera Kabat
s. Zofia Kapcia
s. Antonina Kitkiewicz
s. Janina Koczan
s. Stefania Konieczna
s. Helena Konstany
s. Maria Kośnik
s. Kazimiera Kowalska
s. Janina Kralczyńska
s. Anna Kretowicz
s. Jadwiga Krüger
s. Halina Krzeczowska
s. Józefa Kucharczyk
s. Aniela Kulawik

s. Janina Nowosielska
s. Leokadia Orczyk
s. Małgorzata Pieczka
s. Janina Podsiadło
s. Gertruda Rojek
s. Genowefa Rupka
s. Eugenia Seweryn
s. Helena Sroka
s. Janina Struzik
s. Paulina Syguła
s. Irena Witos
s. Władysława Wójcik

Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej

s. Stanisława Domańska
s. Maria Filak
s. Marianna Forycka
s. Zofia Gawel
s. Józefa Gierlak
s. Maria Icha
s. Helena Jaskulska
s. Jadwiga Jaworska
s. Jadwiga Jednoróg
s. Zofia Kiernoz
s. Wiktoria Kłęk
s. Cecylia Kozłowska
s. Jadwiga Kozłowska
s. Józefa Kuliberda
s. Jadwiga Kurzawa
s. Michalina Kurzawa
s. Marianna Maciejewska
s. Rozalia Mikołajczyk
s. Józefa Moskwa
s. Julia Moskwa
s. Maria Niespał
s. Anna Oliwa
s. Helena Pawlak
s. Leokadia Pawlak
s. Wiktoria Pięta
s. Emilia Prokop

**Przykładowe nazwiska, spośród ok. 40 000 ludzi, ratujących Żydów,
które mają się znaleźć na kolumnach**

Gablota pamięci w hołdzie
Ofiarom Zbrodni Katyńskiej,
poświęcona jeńcom wojennym,
żołnierzom
i polskim oficerom
zamordowanym na rozkaz
najwyższych władz
Związku Sowieckiego w 1940 r.
W krzyżu złożona jest
ziemia katyńska,
uświęcona krwią Polaków.

LUDZIE LUDZIOM ZGOTOWALI TEN LOS – Zofia Nałkowska

BY PAMIĘĆ O NICH TRWAŁA

zdjęcia: Jan Nitecki

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)